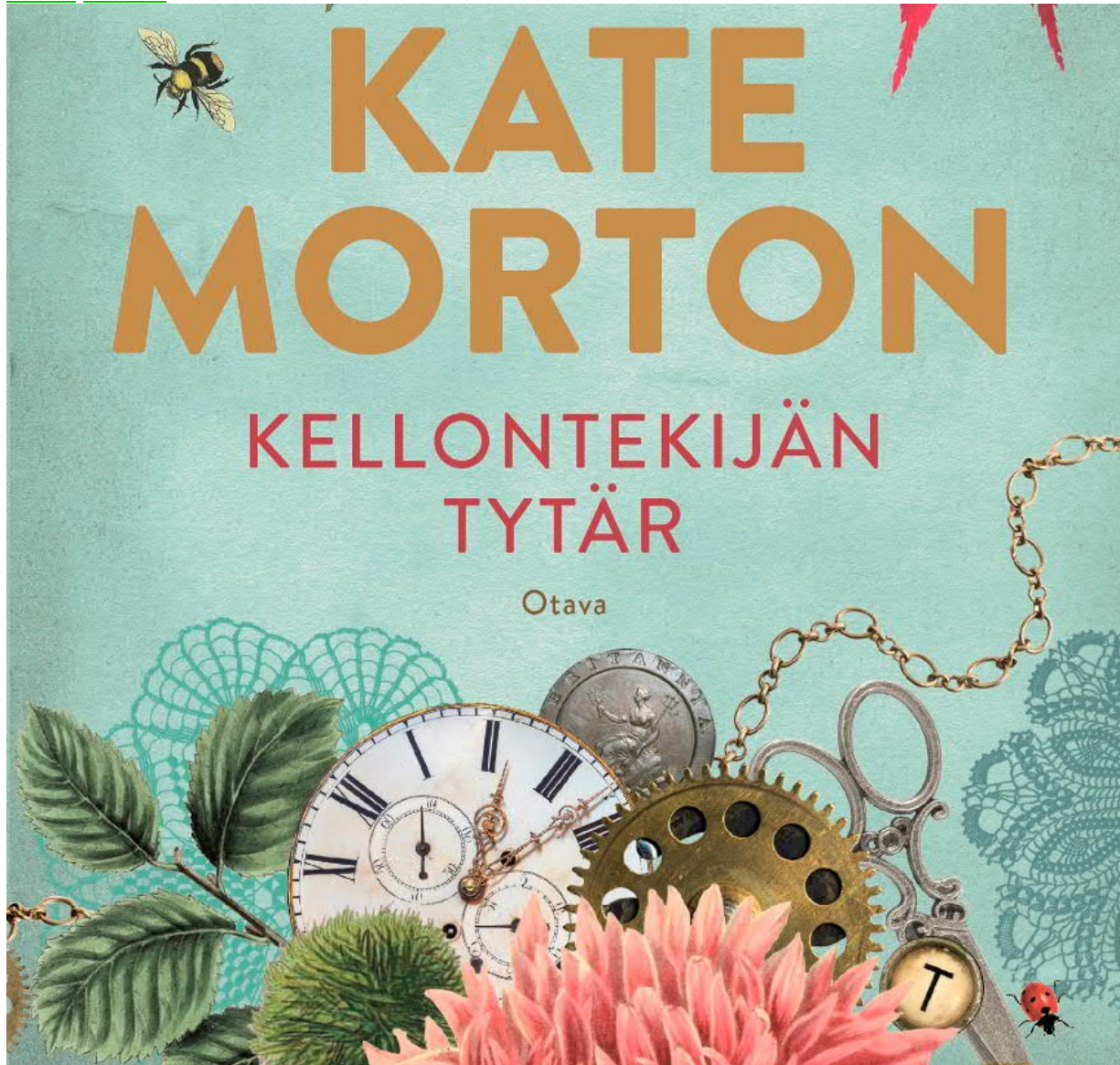

Kate Morton: Kellontekijän tytär

[PM/30 ADMIN](#)

Mielenmaisemien labyrintissä –PIRJO KANTOJÄRVI (23.6.2019)

Kate Mortonin *Kellontekijän tytär* (Otava 2019) kuvaa ihmisen ja paikan välisen suhteen muodostumista sekä tarinoiden merkitystä tässä prosessissa. Pääosassa on Birchwood Manor, paikka, joka on saanut todistaa useita elämän risteyskohtia. Siellä vierailleet ja asuneet ovat jokainen vuorollaan jättäneet oman jälkensä kartanon historiaan. Samalla he ovat yhdessä luoneet kertomusta, joka on siirtynyt eteenpäin tuottaen yhä uusia muistoja. Näin useat ihmiskohtalot ovat vähitellen liittyneet toisiinsa ja tarinat ovat pysyneet elossa.

”Professori Harrisin johdanto taidehistoriaan oli kuitenkin ollut perusteellinen, ja siksi heidän oli pitänyt lukea magentaveljeskunnasta kirjoitettu tutkielma. Siinä oli viitattu Edward Radcliffen vuonna 1861 kirjoittamaan

manifestiin, jonka otsikkona oli 'Kaikki kuuluvat jonnekin'. Manifestissa taiteilija ylisti yhteenkuuluvuutta, jonka oli huomannut liittävän ihmiset ja paikat sekä paikat ja taiteen toisiinsa. 'Maa ei unohda', Leonard muisti lukeneensa. 'Paikka on ovi, josta voi astua ajan halki'. Tutkielmassa oli edelleen mainittu eräs tietty talo, josta oli tullut taiteilijalle pakkomielle ja jonka kanssa tämä uskoi kuuluvansa yhteen. Kahdeksantoistavuotiaasta Leonardista Radcliffen paikkaa, menneisyyttä ja yhteenkuuluvuutta käsittelevät pohdinnat olivat tuntuneet ulkokohtaisilta ja ikävystyttäviltä. Nyt, kymmenen vuotta myöhemmin, hän ei saanut Radcliffen sanoja mielestään." (Morton 2019, 254.)

Romaanissa sukellaan tapahtumien keskelle useiden näkökulmien ja aikakausien kautta. 1800-luvun Lontoon kaduilla seikkailee Birdie, joka oppii huolehtimaan itsestään sekä selviytymään kovissa oloissa. Hieman myöhemmin, heinäkuussa 1862 taidemaalari Edward Radcliffe kutsuu Birchwoodiin joukon henkilöitä, joita yhdistää kiinnostus taiteeseen. Heidän mukaansa on päässyt myös Edwardin pikkusisko, 13-vuotias maailmaan uteliaasti suhtautuva Lucy. Myöhemmin samanlaista tarkkaavaisuutta ympäristöään kohtaan osoittaa Ada Lovegrove, joka joutuu vuonna 1899 repäistyksi irti kotoaan Intiasta keskelle englantilaisen tyttökoulun arkea. Vuonna 1928 Birchwoodin maille saapuu vuorostaan sodasta palannut, väitöskirjaa tekevä Leonard Gilbert, joka haluaa selvittää Radcliffeen, hänen taiteeseensa ja kartanon tapahtumiin liittyviä arvoituksia. 12 vuotta myöhemmin pommit tuhoavat lehteen kirjoittavan Julietin kodin Lontoossa. Sen seurauksena hän päätyy lastensa kanssa Birchwoodiin, johon liittyy jo ennestään muistoja.

Edellä mainituilla henkilöillä on vahva kokemus Birchwood Manorista ja sen ympäristöstä. Toisille paikka tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää asioita hieman paremmin, toiset taas joutuvat kohtaamaan siellä elämän epäoikeudenmukaisuuden. Talon värikäs menneisyys alkaa kummuta nykyhetkeen, kun vuonna 2017 Stratton, Caldwell & Co:n arkistossa Lontoossa työskentelevä Elodie Winslow löytää salaperäisen olkalaukun, luonnoskirjan sekä valokuvan naisesta. Esineiden myötä hän päätyy selvittämään sekä omaan perheeseensä liittyneitä tapahtumia että useiden eri henkilöiden yhteyksiä toisiinsa. Salaisuuksien jäljille ei ole kuitenkaan helppoa päästä. Vuoden 1862 taiteilijoiden kesänvieton keskeyttäneeseen traagiseen tapahtumaan liittyvä mysteeri perustuu sille, mitä kenenkin on ollut mahdollista tietää sekä mitä on haluttu kertoa muille. Vain yksi henkilö, kartanossa liikkuva tarkkailija, tuntuu tietävän totuuden.

Tarinoiden voima

"Maailmassa ihmiset käyttäytyvät kuin museonäyttelyn rakentajat: jokainen kiillottaa mieluisimmat muistonsa ja järjestää ne niin, että ne kertovat miellyttävän tarinan. Toisia tapahtumia korjaillaan ja puunataan esille pantaviksi, toiset taas jätetään arvottomina syrjään ja siirretään mielen tulvilleen pakatun varastokellarin

hylllyille. Sinne ne unohtuvat saman tien, jos onni on myötä. Ei se vilpillistä ole, sillä se on ainoa keino, jonka avulla ihmiset jaksavat elää itsensä ja kokemustensa taakan kanssa.” (Morton 2019, 75–76.)

Muistoilla on iso rooli romaanin tapahtumissa. Sekä ihmiset, esineet, tarinat että ympäristöt vaikuttavat siihen, mitkä asiat säilyvät tavoitettavina ajan kuluessa. Jokaisella henkilöllä on oma tulkintansa tapahtumista. Sen myötä jotkut asiat painuvat unholaan ja toiset taas tulevat vuosikymmenienkin jälkeen jälleen esille. Kun Elodie alkaa tutkia valokuvassa olevan naisen henkilöllisyyttä sekä Edward Radcliffen luonnoskirjan yhteyttä James Strattoniin, löytää hän samalla uuden polun omaankin menneisyyteensä. Luonnoskirjan sivuilta löytyvä kuva saa Elodien muistamaan äidin kertoman tarinan talosta, joesta ja haltiakuningattaresta. Kyseessä on suvussa kulkenut kertomus, jolla näyttää sittenkin olevan yhteys todellisuuteen.

”Edward oli minua yhdeksän vuotta vanhempi, mutta olosuhteet saattoivat meidät yhteen lapsina. Varhaisimpia ja rakkaimpia muistoja on, että Edward kertoi minulle tarinoita. Jos haluatte ymmärtää veljeäni, teidän pitää lakata ajattelemasta häntä taiteilijana ja nähdä hänet sen sijaan tarinankertojana. Se oli hänen suurin lahjansa. Hän osasi kommunikoida, osasi saada ihmiset tuntemaan, näkemään ja uskomaan riippumatta siitä, minkä kanavan kautta hän itseään milloinkin halusi ilmaista. Ei ole helppoa keksiä kokonaista maailmaa, mutta Edwardilta se onnistui. Tapahtumapaikka, kertomus, elävät ja hengittävät ihmiset – hän osasi herättää tarinan henkiin toisten ihmisten mielessä. Onko herra Gilbert koskaan ajatellut sellaista logistiikkaa? Ajatusten siirtämistä? Eikä tarina tietenkään ole yksi ainoa ajatus, vaan tuhansia ajatuksia, jotka kaikki toimivat yhtäkaaa sopusoinnussa keskenään.” (Morton 2019, 278.)

Muistaminen ja kertomukset liittyvät oleellisesti ihmisten ja paikkojen välisen suhteen muodostumiseen. Esimerkiksi Edwardia on kiehtonut kartanon ympäristöön liittyneet kansantarut, ja ne ovat vaikuttaneet hänen valintoihinsa niin elämässään kuin maalauksissaankin. Eikä Edward ole ainoa, joka on halunnut palata Birchwoodin inspiroivaan ympäristöön. Kun talon tienoille liittyneitä tarinoita on kerrottu eteenpäin, ovat ne saaneet jokaisen kertojan myötä lisää sävyjä. Samalla tavoin uusia merkityksiä on liitetty myös taidemaalauksiin, valokuviin ja musiikkiin. Esimerkiksi Elodien äidin, sellisti Lauren Adlerin musiikillinen lahjakkuus on säilynyt muistoissa ja tallenteissa hänen kuolemansa jälkeenkin. On kuitenkin eri asia, kuunteleeko Laurenin soittoa hänen puolisonaan, tyttärenään vai ihailijanaan.

”Eihän se mikään ihme ole’, oli psykologi sanonut hänelle Oxfordissa, kun hän oli opiskelun aloitettuaan käynyt vastaanotolla jonkin aikaa. ’Olet menettänyt äitisi. Se on lapsen kokemusmaailmassa kaikkein mullistavimpia ja pelottavimpia muutoksia.’ Kolme kuukautta tohtori Judith Daviesin (’sano Jude vain’) edvardiaanisen talon lämpimässä vastaanottohuoneessa jatkuneiden jokaviikkoisten istuntojen jälkeen tohtori

oli ilmoittanut Elodielle vakuuttavaan sävyyn, että sellainen menetys jäi auttamatta ainaisiksi ajoiksi ihmisen psyyken uumeniin.

’Vaikuttaako se siis kaikkiin päätöksiin, jotka elämässäni teen?’ Elodie oli kysynyt.

’Todennäköisesti.’

’Koko ikäni ajan vai?’

’Varsin luultavasti.’” (Morton 2019, 72–73.)

Elodie ei ole teoksessa ainoa, joka on joutunut kohtaamaan suuren menetyksen. Oli sitten kysymys 1800- tai 1900-luvusta, läheisen menettäminen muuttaa perheen sisäistä tasapainoa. Puolison, lapsen tai sisaruksen kuolema asettaa ihmiset uuteen tilanteeseen. Jotkut selviävät arjessaan eteenpäin paremmin kuin toiset. Joidenkin elämää voi jäädä varjostamaan tunne syyllisyydestä, mikä taas osaltaan vaikuttaa tehtyihin valintoihin. Romaanin samankaltaisissa ihmiskohtaloissa näkyikin se, miten eletty aika on vaikuttanut niihin.

Vanhemman kuolema ei ole ainoa tapaus, jonka seurauksena lapsi voi kokea tulleet hylätyksi. Eri aikakausina on ollut erilaisia tapoja suhtautua vanhemmuuteen ja lasten elämässä läsnä olemiseen. Aikuisten tekemiä päätöksiä voi olla vaikeaa ymmärtää. Esimerkiksi Ada joutuu kauaksi Intiassa sijaitsevasta kodistaan, kun vanhemmat jättävät hänet yllättäen Birchwoodiin perustettuun nuorten naisten kouluun. Tutusta ympäristöstä ja ihmisistä eroon joutuminen ei ole helppoa, varsinkin kun samalla pitäisi löytää paikkansa oppilaiden välisestä valtataistelusta. Vastoinkäymisistä huolimatta Ada ei kuitenkaan kadota uteliaisuuttaan maailmaa kohtaan. Samanlaista tiedonjanoa löytyy muistakin romaanin henkilöistä.

”Tyttö oli hermostunut, ja se sai minut pitämään hänestä heti. Hänen kasvonsa eivät olleet sievät, mutta leuassa oli voimaa, joka sai ajattelemaan, ettei kävisi päinsä aliarvioida häntä. Hänkin oli utelias. Katse kiersi huonetta ja siirtyi Edwardista minuun ja minusta seinällä oleviin luonnoksiin. Hänen uteliaisuuteensa oli helppo samastua, sillä suoraan sanoen uteliaisuus on minusta aina tuntunut elämän edellytykseltä. Mitä tarkoitusta ihminen löytäisi elämän pitkästä vaelluksesta, ellei uteliaisuus valaisisi hänen tietään?” (Morton 2019, 311–312.)

Kaikille tiedon äärelle pääseminen ei ole mahdollista, sillä ympäröivä yhteiskunta rajoittaa sitä. Edwardin siskon Lucyn aktiivisena pyrkimyksenä on muuttaa tätä tilannetta, jotta työillä olisi oikeus oppia muutakin kuin ompelua. Pelkästään kirjoista opiskeltu tieto ei kuitenkaan riitä arjessa pärjäämiseen. On opittava selviytymään siinä elämäntilanteessa, johon on joutunut ja ymmärrettävä niitä motiiveja, joiden pohjalta muut toimivat. Esimerkiksi Birdielle Lontoon kadut tarjoavat oppitunnin sekä ihmisten hyvydestä että

häikäilemättömyydestä. Mortonin teoksen naiset eivät suostu jäämään virran vietäviksi, vaikka sellaista asemaa heille tarjotaan. He etsivät rohkeasti omaa paikkaansa vallitsevissa olosuhteissa silloinkin, kun muut haluavat sanella, mitä heidän tulisi tehdä.

Matka ympäristöön palkitsee

”Luonnonhistorian seuran jäsenenä Ada tunsi olevansa kuin etsivä, joka yrittää löytää johtolankoja ja ratkaista arvoituksia. Jokaiseen löytyneeseen esineeseen liittyi tarina, salainen elämä, joka oli eletty kauan ennen kuin esine oli päätynyt heidän käsiinsä. Mahdollisimman jännittävän taustakertomuksen keksimisestä tuli heille jonkinlainen leikki. (Tarinan piti silti olla uskottava, sillä he olivat luonnontieteilijöitä eivätkä kirjailijoita.)” (Morton 2019, 194.)

Heti teoksen alusta lähtien on selvää, että tarinassa on läsnä muutakin kuin vain näkyvä todellisuus. Birchwoodissa oleva tarkkailija muistaa enemmän kuin olisi tavalliselle henkilölle mahdollista. Salaperäisyys ja mysteeri koukuttavat, sillä Morton on taitava ujjuttamaan tekstiinsä vihjeitä tapahtumista. Langanpätkkiä riittää kerättäväksi, sillä tarkasteltavana on useita henkilöitä ja aikakausia. *Kellontekijän tyttärestä* voi tunnistaakin Mortonin aiemmista teoksista tuttuja piirteitä kuten tutunoloisia tapahtumaympäristöjä sekä elämäntilanteita. Ne auttavat omalta osaltaan romaanin sisälle pääsyssä. Kiinnekohtia ja yhteyksiä eri tapahtumien välille tarjoavat myös esimerkiksi paikkoina toimivat Lontoo ja Birchwood, esineet kuten olkalaukku, luonnoskirja, valokuva naisesta ja arvokas sininen timantti sekä tarina haltiakuningattaresta. Niiden avulla lukijan on mahdollista pysyä kartalla vaihtuvien näkökulmien keskellä. Samoin nykyhetkestä käsin menneisyyttä tarkasteleva Elodie sekä erityisesti Birchwoodin käytävillä liikkuva salaperäinen kertoja keräävät vähitellen kaikki tarinat yhteen. Siten runsas kokonaisuus pysyy ymmärrettävänä, varsinkin kun kerronnan edetessä alkaa vähitellen huomata, keiden kaikkien nimet pulpahtavat useimmiten esille muistojen keskeltä. Teos on myös jaettu henkilöiden sekä vuosienkin suhteen toisistaan erillisiin lukuihin, mikä auttaa kokonaisuuden hahmottamisessa.

”Elodie tunsi pettymyksen tympeän aallon pyyhkäisevän ylitseen. Tunne ei ollut hänelle outo. Sellainen oli arkistojen osa, sillä arkistotyö oli tavallaan aarteenetsintää, tutkimuskohteen elämän arkisten jäännösten siivilöimistä, järjestelmällistä lajittelemista ja luetteloimista siinä toivossa, että joukosta löytyisi jotain harvinaisen arvokasta.” (Morton 2019, 51.)

Koska näkökulmia on monia, teoksessa on jonkin verran toistoa tapahtumien suhteen. Esimerkiksi taloa kuvataan useaan otteeseen samalla tavoin, mikä tuntuu joskus turhalta. Se kuitenkin korostaa sitä, miten samankaltaisiin asioihin henkilöt kiinnittävät huomionsa. Erilaisten ympäristöjen herättämiä tuntemuksia

kuvataan paljon, jolloin niihin muodostuu yhteys. Morton onnistuu luomaan Birchwoodista paikan, joka on helppo nähdä edessään. Henkilöiden kokemus tuosta talosta ja sen lähiympäristöstä on voimakas. Eikä kartano ole ainoa paikka, joka tuntuu todelta. Myös Lontoossa näkyvät eri aikakausien kerrostumat. Romaanissa mainitaan useaan otteeseen Charles Dickens, mikä vain vahvistaa mielikuvaa 1800-luvun Lontoosta, jossa Birdie asuu luovia elinkeinoja kehittävä rouva Mackin hoteissa lintukaupan yläpuolella. Teoksen tapahtumapaikat tarjoavatkin taustan jännitteille, joista osa rakentuu yhteiskuntaluokkien välisille eroille.

”Minunkin kyyhkyni ovat nyt kotimatalla, ja tunnen kuinka ajaudun väistämättä kohti tarinani ydintä. Tästä lähtien kaikki tapahtuu kovin nopeasti.” (Morton 2019, 407.)

Romaanin alkupuoli on vahva. Se sisältää useiden henkilöiden elämäntarinoita ja pohjustaa tulevaa. Teoksen loppupuolella taas kiiruhdetaan kohti ratkaisuja, mihin kyllä tekstissä vihjataan. Viimeisen sadan sivun aikana asiat ratkeavat yllättävän nopeasti ja helpostikin. Varsinkin Elodien suhteen monet asiat ovat ennalta arvattavissa. Loppu ei täysin vastaa alun luomiin odotuksiin, vaikka mysteerit ratkeavat. Teoksesta jäi mietityttämään myös kohta, jossa asioita tarkastellaan hetki Elodien löytämän laukun näkökulmasta. Vaikka se tuo esille esineiden roolin muistojen herättäjänä ja säilyttäjänä, erottuu se yksittäisenä kohtana muusta kerronnasta. Se ei lisää mitään tarinaan, vaan jää lähinnä ihmetyttämään olemassaolollaan.

Mortonin romaanin henkilöt suhtautuvat intohimoisesti kiinnostuksen kohteisiinsa, oli sitten kyse vaikkapa taiteesta, tieteen edistysaskelista, omasta työstä tai menneisyyden arvoitusten ratkaisemisesta. *Kellontekijän tytär* tarjoaa runsaasti pohdiskeltavaa elämään liittyvistä kysymyksistä kuten naisten asemasta, ajan kulumisesta, perhesuhteista, eriarvoisuudesta ja muistojen kanssa elämisestä. Tuntuu kuin olisi itsekin viettämässä kesäpäiviä teoksen henkilöiden kanssa ja ihmettelemässä maailmaa vuosien vaihtuessa ja yhteiskunnan muuttuessa. Mysteerien selvittäminen ei lopulta ole romaanin tärkein asia. Oleellisemmaksi nousee henkilöiden kanssa yhdessä kuljettava matka Birchwoodin lumoavassa ympäristössä.

Kate Morton: *Kellontekijän tytär. (The Clockmaker's Daughter.)* Otava 2019. Suom. Hilikka Pekkanen ja Tuukka Pekkanen. 557 s.

Pirjo Kantojärvi on Torniossa asuva kirjoittamisen maisteri (JY)